Een evaluatie van 40 jaar publiceren

Al 40 jaar lang zijn er door leden van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken heel veel activiteiten uitgevoerd. Rode draad daarin is het verzamelen van informatie over vogels. Informatie over bepaalde vogelsoorten, broedvogels, vogels in nestkasten, gebiedstellingen, trekvogels of vogels die je op een excursie waarneemt. Dit artikel beschrijft wat er in de loop der tijd mee is gedaan.

Jelle Harder

Veel vogelaars zijn niet alleen waarnemers, maar ook tellers. Waarnemingen worden opgeschreven in een boekje of ingetekend op een inventarisatiekaart. Een goede gewoonte is het wanneer de verzameling gegevens daarna wordt geordend en verwerkt tot een leesbare en interessante publicatie. En ook dat is gedaan door de vele vrijwillige tellers van de Vogelwerkgroep. Soms werd hiervan een kort verslag gemaakt dat vervolgens in De Korhaan verscheen. Uitgebreidere rapporten werden en worden uitgegeven als losse genummerde publicaties.

Vogelaars beginnen niet zomaar te onderzoeken. In een aantal gevallen kwam er de afgelopen veertig jaar een verzoek van de terreineigenaar. Meestal het Goois Natuurreservaat of Natuurmonumenten. Zij zijn immers de grootgrondbezitters van natuurgebieden in Gooi en Vechtstreek. Minder vaak zijn gemeenten, Staatsbosbeheer, het waterschap of zelfs particulieren de 'opdrachtgever'. Maar ook de teller zelf kan natuurlijk besluiten een gebied te gaan onderzoeken. Niet zelden worden de wensen van de terreineigenaar gecombineerd met de voorkeur van de teller. De doorslag geeft soms dat een telling ook leuk moet zijn en in een mooi gebied moet plaatsvinden. Je moet immers ook kunnen genieten.

Het doel van een onderzoek
Binnen de missie van de Vogelwerkgroep is er natuurlijk ook een achterliggende gedachte waarom wij vogelaars zo druk kunnen zijn met het tellen. De keuze van een onderzoekgebied of vogelsoort wordt vaak geleid door het feit dat het gebied of de soort nu of in de nabije toekomst bedreigd wordt. Goede telgegevens kunnen soms helpen de bedreiging weg te nemen. Een andere belangrijke reden is dat de gegevens de beheerder kunnen helpen in het beheer. Het meest wenselijke beheer kan dan onderbouwd worden met feiten. Andere motieven zijn het geheel ontbreken van vogelgegevens van een gebied of soort. Maar ook kan het nuttig zijn de 'nulsituatie' van een gebied vast te leggen, bijvoorbeeld in verband met de komende begrazing van het terrein (bijvoorbeeld de inventarisaties Zuiderheide (1990), Groeve Oostermeent (1991) en Bussumer- en Westerheide (1995)). En natuurlijk speelt ook hier weer mee dat het ook gewoon leuk en interessant kan zijn het gebied of de soort te onderzoeken.

Alle verzamelde waarnemingen worden vooral benut om de situatie van vogels in lokaal of regionaal verband te beoordelen. In de loop der tijd zijn deze gegevens ook beschikbaar gekomen voor SOVON. Deze organisatie zorgt er samen met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) voor dat er met de vogeldata bijvoorbeeld trends worden vastgesteld. Gaat de soort voor- of achteruit?
Een aparte plaats onder de tellingen nemen de tellingen van trekvogels in. Van deze vogels is het interessant te weten welke elementen in het landschap hun route bepalen en hoeveel vogels van welke soorten er jaarlijks de regio passeren.

Productiviteit

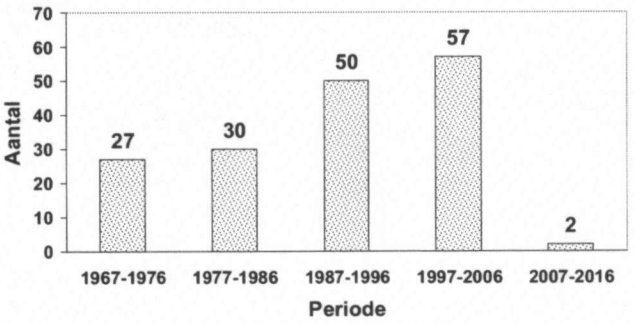

Aantal publicaties per decennium (N=166).

In de loop der jaren is er gelukkig van heel veel tellingen en onderzoeken een genummerde publicatie verschenen. Vanaf de oprichting van de vogelwerkgroep in 1967 tot september 2007 zijn dat er niet minder dan 160. Eén genummerd rapport ontbreekt in de stapel, nummer 102, *Basiscursus inventariseren*. De reden is simpel, de publicatie is uiteindelijk niet gemaakt.

Als we op de nummering in de publicatielijst afgaan, vermeldt deze ook nog vijf rapporten die later zijn toegevoegd (41B, 41C, 105A, 111B, 123B). De totale stapel heeft een hoogte van bijna vijftig centimeter en omvat circa 3200 pagina's! Los daarvan zijn er ook nog vijftien ongenummerde publicaties gemaakt. Een daarvan is de uitgave *Vogels tussen Vecht en Eem*, die niet is genummerd. Vanwege het grote belang van dit boekwerk wordt hij uiteraard meegeteld. Hierdoor gaat dit artikel uiteindelijk over 166 publicaties.

Het allereerste rapport dat namens de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. werd geproduceerd was het *Jaarverslag nestkastonderzoek Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken* in 1967. Deze publicatie nr. 1 kwam van de hand van Jan van der Geld. Op dit moment is de laatste publicatie, nr. 160, gemaakt door Gert Bieshaar en Frits During, *Resultaten van. weidevogelbescherming 2007*

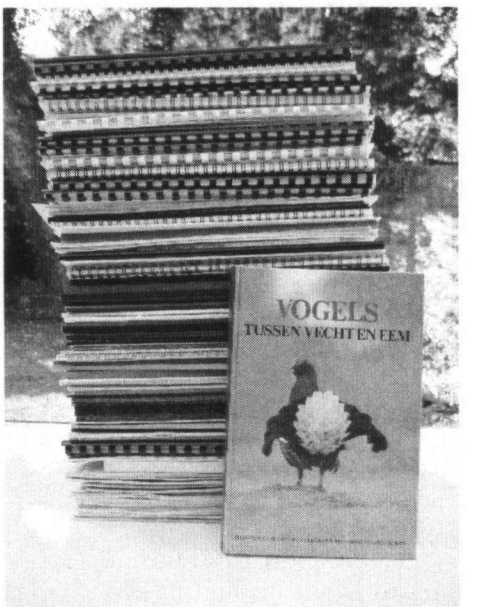

Een hoge stapel van alle publicaties.

Zoveel productie levert een keur aan onderwerpen op, geschreven door 53 auteurs of medeauteurs. Het is ondoenlijk deze schrijvers allemaal te noemen maar de top vijf van publicisten mag hier niet ontbreken (zie kader).

1. Dick Jonkers	72
2. Fernand Jager	13
3. Marc van Houten	11
Jelle Harder	11
5. Anco Driessen	10

Top 5 publicaties van (mede)auteurs.

We wisten het natuurlijk met zijn allen al lang maar onze topschrijver is zonder meer Dick Jonkers die 45 % van alle publicaties voor zijn rekening heeft genomen als auteur of medeauteur. Een geweldige prestatie! Voor velen is Dick nog steeds een stimulator om toch vooral maar een verslag te maken. Dat lukt soms alleen maar dankzij het medeauteurschap van Dick. Natuurlijk komen de meeste rapporten tot stand dankzij een goede samenwerking tussen vele mensen binnen de vogelwerkgroep. Niet alleen moeten we dan denken aan de

vrijwilligers die typen, tekenen of de lay-out verzorgen. Wat te denken van de vele tellers in het veld waarvan ik slechts een trouwe enkeling kan noemen: Adri Vermeule, wijlen Nico Dwars en wijlen Jan Terlouw, Paul van der Poel, Conny Rosier, Frank van de Weijer, Nico Klippel, Freek Beffers, enz., enz. Zonder hen geen gegevens en dus ook geen rapport.

Van stencil naar kleurendruk
De eerste uitgaven van de Vogelwerkgroep ontstonden nog in de tijd dat alles gestencild werd. Met de typemachine werden de stencils vol getypt. Met speciale tekenpennen konden ervaren tekenaars een tekening in de stencils maken. Net als de letters bestond zo'n tekening eigenlijk uit allemaal gaatjes waar de inkt later doorheen kon om een afdruk te krijgen. Als je pech had kwam er tijdens het tekenen een scheur in het stencil... Het meeste stencilwerk werd in eigen beheer door de Vogelwerkgroep uitgevoerd met de eigen stencilmachine.
Na verloop van tijd kwamen de offset machines waarvan het resultaat op het tegenwoordige drukwerk begon te lijken. De Vogelwerkgroep had een dergelijke dure machine niet. Een mooie oplossing werd gevonden door de rapporten bij Staatsbosbeheer (SBB) te laten drukken. Het was een goede deal om van SBB gratis honderd rapporten te krijgen waarna SBB over de inhoud van het rapport kon beschikken. Weer later werden de rapporten vermenigvuldigd bij het toenmalige Biogeografisch Informatiecentrum (BIC). Tegenwoordig worden veel rapporten in eigen beheer geprint of gekopieerd door de terreineigenaar. Inmiddels zijn er ook al rapporten verschenen met daarin enkele kleurenfoto's. Vergelijk dat eens met bijvoorbeeld rapport nr. 4 over *De Zanddijk* uit 1968. Dit gestencilde rapport bevatte zes met de hand ingeplakte zwartwit foto's... Een zelfde beeld bij publicatie nr. 15 uit 1972: *Een natuurhistorische schets van het Landgoed Einde Gooi*. Natuurlijk ook nog gestencild, ook hier zes ingeplakte zwart-wit foto's en heel uniek... twee met de hand ingekleurde kaartjes van het gebied. Hoe groot zou die oplage geweest zijn?

Variatie aan rapporten
Het spreekt vanzelf dat met zoveel verschillende soorten onderzoek binnen de Vogelwerkgroep er ook veel variatie aan publicaties is. Om hierin enige structuur en inzicht te krijgen heb ik ze in negen rubrieken ingedeeld. Hieronder een impressie per rubriek.

1. Broedvogelinventarisaties (55 publicaties)
Verreweg de meeste publicaties zijn verschenen naar aanleiding van een broedvogelinventarisatie van een bepaald gebied. Opvallend is dat sommige terreinen duidelijk meer aandacht krijgen (en vaak vragen) dan andere. Zo zijn er diverse broedvogelinventarisaties van verschillende heidevelden (1973, 1969-1982, 1992, 1994, 1998, 2001).
Ter voorbereiding van onze avifauna *Vogels tussen Vecht en Eem* werd begin jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw in een aantal bebouwde kommen geteld: Naarden, Bussum, Hilversum, Blaricum, Vreeland, Laren. Van de overige plaatsen is er nooit een rapport verschenen bij de Vogelwerkgroep.
Vanaf het jaar 2000 worden veel broedvogelinventarisaties gedaan in het Eempoldergebied (o.a. Noordpolder en Zuidpolder te Veld, Oostermeent, Buitenvaart Noord, Maatpolder). Andere gebieden die de aandacht kregen zijn bijvoorbeeld de diverse landgoederen in het Gooi, de Gooimeerkust, enkele Vechtplassen en enkele bossen. Weinig rapporten zijn gemaakt over de poldergebieden aan de westzijde van het werkgebied van de vogelwerkgroep.

Rapport over de broedvogels in 2000 op de Blaricummer- en Tafelbergheide.

Dit is zo ongeveer de grote lijn in alle broedvogelrapporten maar natuurlijk is er meer, veel meer. Ter illustratie slechts enkele voorbeelden:

- *Inventarisatie Boekesteijn 1982*. In dit uitgebreide rapport met vogelinventarisaties uit meerdere jaren wordt vooral het belang van holle laanbomen aangegeven voor vogels en vleermuizen. Het is een krachtig pleidooi om dode, oude bomen te handhaven. Maak van de 2120 meter lange lanen een 'holle bomen reservaat' is het advies.
- *Heidevelden 1972-2001*. Onder deze titel vat ik de vele inventarisaties op heidevelden hier samen. Vergelijkingen van oude inventarisaties met meer recente inventarisaties laten duidelijk zien wat ook het landelijke beeld is. Door de steeds slechter wordende situatie op boerenland verdwenen vele vogels waaronder de Veldleeuwerik. Een deel vond een nieuwe stek op de Gooise heidevelden. De aantallen paren namen soms toe van 1 naar 41 paar (= 4100%). Parallel aan deze ontwikkeling kwam er van de kant van het Goois Natuurreservaat ook meer aandacht voor het beter open houden van de heiden en het mozaïek beheer daarvan. Voor soorten als Boomleeuwerik, Roodborsttapuit en plaatselijk de Boompieper was dat een gunstige gang van zaken. Dankzij de vogelmonitoring zijn deze ontwikkelingen door de vogelwerkgroep goed in beeld gebracht.
- *Broedvogels van het eiland De Dode Hond in 1992 en 2002*. In twee rapporten wordt het inventariseren van dit 28 hectare grote eiland in het Eemmeer beschreven. Het was een bijzondere ervaring. Het gebied bestaat uit een dijk waarbinnen indertijd bagger is gestort. Daarna is de bodem ingeklonken en met voornamelijk wilgen en populieren begroeid geraakt. De ondergroei bestaat grotendeels uit brandnetels die in de loop van de zomer tot ongekende hoogte opschieten. In het voorjaar staat er 10 tot 20 centimeter water op de bodem. Goede oriëntatie binnen die echte wildernis is vrijwel alleen mogelijk door merktekens op de bomen aan te brengen. Lek geprikt worden door de muggen is daar ook geen uitzondering. Ondanks (of dankzij) dit alles was er in 1992 een rijke vogelbevolking met zeer hoge dichtheden van soorten als Winterkoning 136 paar, Kleine Karekiet 55 paar, Tuinfluiter 108 paar, Fitis 98 paar en Vink 44 paar. In 2002 werd geconstateerd dat door de voortgaande successie van de vegetatie, waardoor een deel van de variatie verdween, de aantallen duidelijk lager waren.
- *Broedvogelmonitoring in het Spanderswoud te Hilversum 1974-1988* en *Broedvogels van het Spanderswoud in 2005.* Uit deze twee publicaties is op te maken dat het Spanderswoud vóór 1988 negen keer geheel is geïnventariseerd. Daarna weer in 2005. Het is zeer interessant de verschillen te zien tussen al die jaren. Bedenk daarbij dat rond 1980 het omvormingsbeheer naar een meer natuurlijk bos is begonnen. Op dat moment uniek in Nederland, tegengewerkt door sommige bevolkingsgroepen, maar tot stand gekomen dankzij vrijwilligers. Paden werden afgesloten, in het dichte productiebos werden open plekken gemaakt waarbij bomen op de grond bleven liggen en staand dood hout werd gecreëerd. Na verloop van tijd ontstonden zo ideale leefgebieden voor veel dieren waaronder natuurlijk de vogels. Enkele vergelijkingen tussen 1982 en 2005: Grote Bonte Specht van 13 naar 54 paar, Winterkoning van 11 naar 150 paar, Zanglijster van 5 naar 42 paar, Roodborst van 32 naar 167 paar, Vink van 4 naar 82 paar. Niet verwonderlijk dat het Spanderswoud samen met landgoed Einde Gooi tot de twee soortenrijkste boscomplexen van het Gooi behoort.

2. Nestkasten (28 publicaties)

Al voordat de vogelwerkgroep in 1967 werd opgericht waren diverse vogelaars actief met nestkastenonderzoek. Toen dat kon gebeuren onder de vlag van de Vogelwerkgroep, was dat ook direct de eerste publicatie van de net opgerichte vereniging. De diverse nestkastcoördinatoren maakten er vaak melding van dat de telgegevens moeizaam of te laat binnenkwamen. Achterstallige verslaglegging was het gevolg. Gelukkig kon in 1988 de periode 1984-1988 in één keer in een rapport verwerkt worden. Door de slechte situatie was het nestkastenbestand van meer dan 1000 kasten gezakt naar 266 nestkasten. De moeizame onderlinge contacten en communicatie bij de controleurs werd als belangrijkste oorzaak genoemd. Opvallend aspect was echter ook dat veel controleurs hun motivatie wat kwijt waren. In teveel nestkasten troffen zij alleen maar Koolmezen aan....

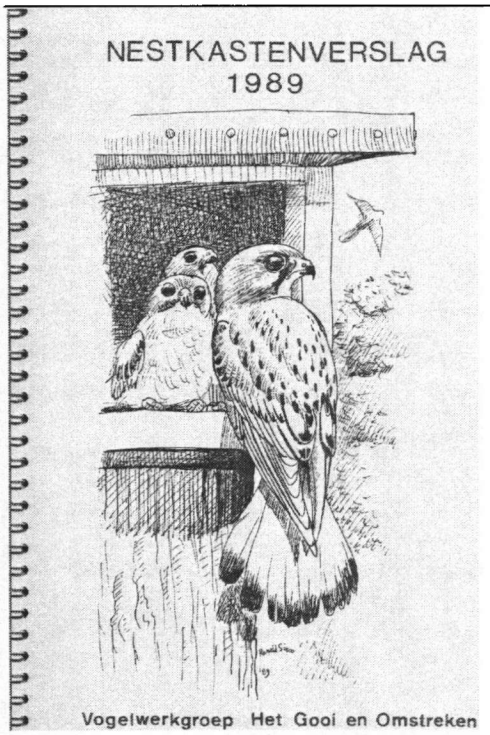

Een van de vele nestkastverslagen.

Door het regelmatig rondsturen van een Nieuwsbrief, het verschijnen van een Nestkastenhandleiding en een jaarlijkse werkgroepavond voor de controleurs kwam de zaak weer goed tot leven. In 1990 werden weer meer dan 1000 kasten gecontroleerd.
In het verslag van 1990 staat een opvallende opmerking. Er wordt geopperd dat "het er naar uitziet dat het nestkastonderzoek door amateurs zijn langste tijd heeft gehad". Grote terreineigenaren als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten zouden er naar streven om de nestkasten uit de terreinen te weren. Men wil zich meer richten op de natuurlijke ontwikkelingen in de bossen en zo nestplaatsen voor holenbroeders scheppen. In datzelfde jaarverslag tenslotte werd ook vastgesteld dat het steeds vrijwel onmogelijk is om nieuwe controleurs te vinden.

Een bijzonder experiment vond plaats in 1989 met het ophangen van dertig nestkasten van karton. Dat gebeurde op verzoek van Vogelbescherming. Ze bleken echter al snel vochtig en zacht te worden en vielen soms van de boom.

Het nestkastenonderzoek is tijdens het bestaan van de Vogelwerkgroep altijd doorgelopen en daarmee binnen de vereniging het langst lopende onderzoek. Alle gegevens zijn over alle jaren ook doorgegeven aan SOVON. Mogelijk dat van géén ander gebied in ons land zoveel nestkastinformatie bij SOVON bekend is. Inmiddels weten we dat de kasten een stabiele en goed te controleren meetnet vormen voor de veranderingen in het klimaat.

3. Langjarige onderzoeken (23 publicaties)
Afgezien van het hierboven genoemde Nestkastenonderzoek zijn er nog drie grote onderzoeken waarover gepubliceerd is. De langstlopende zijn de *Vogeltellingen in de Westelijke Eempolders*, een gebied van circa 2500 hectare. Sinds de start hiervan in op 6 januari 1973 wordt er om de veertien dagen een telling uitgevoerd. De verzamelde informatie is tot nu toe in een korte en een drietal uitgebreide publicaties gepresenteerd. Telkens werd hierin een periode van zes jaar beschreven. Eind 2007 zal een nieuw, zeer uitgebreid overzicht over de periode vanaf 1990 verschijnen.
Aanleiding om indertijd met de tellingen te starten was het ontbreken van goede vogelgegevens van de polders, korte tijd later speelden ook de plannen voor een ruilverkaveling in het gebied een rol.
Binnen de Eempolderwerkgroep vond men dit onderzoek voor beginnende tellers een leerzame praktijkervaring. Vooral voor oud-deelnemers van de cursus Vogelherkenning waren de tellingen vaak een reden om actief mee te doen aan een onderzoek. Net als voor het nestkastenonderzoek geldt deze langdurige serie vogeltellingen in het hetzelfde gebied als een unieke reeks. In de komende publicatie zal onder andere te zien zijn dat hiermee duidelijke ontwikkelingen en trends zijn aan te geven. Ook worden de eerste gevolgen van de ruilverkaveling daarin besproken.

Het volgen van de vogeltrek over de regio is een andere bezigheid van vele vogelaars. Twee publicaties hierover in 1972 en 1973 geven een beeld van de herfsttrek bij een vijftal posten langs de kust van Muiderberg tot de Eemmond. Geteld werd van eind september tot begin november. Hoewel geconstateerd moest worden dat om uiteenlopende redenen de waargenomen aantallen niet hoog waren, vermeldde het eerste verslag direct al een opmerkelijke uitspraak.

Men stelde dat: ..."na diepgaand overleg besloten werd geen telposten in het Gooi te situeren maar alleen langs de kust". Reden hiervoor: ...."het relatief kleine aantal vogels ....dat in het binnenland overtrekt". Kom daar nu eens mee aan bij de telpost in het Corversbos! In dat bos begon namelijk in 1987 een proeftelling waarbij meteen al 26 ochtenden werd geteld. De locatie zou een schot in de roos blijken te zijn. Nu al wordt er meer dan twintig jaar geteld waarbij honderdduizenden vogels zijn waargenomen.

Vliegrichting? Tekening: Ronald Sinoo

De omvang van de vogeltrek boven dit deel van het Gooi is daarmee al aardig in beeld gebracht. Tot nu toe verschenen hierover twee publicaties (1988 en 1989) als uitgaven van de vogelwerkgroep.

Een aparte vermelding in deze rubriek is het enige rapport over ringonderzoek. In 1995 verscheen *Ringonderzoek bij de Hollandse Brug in 1994.* Dit verslag geeft een aardig beeld van de soorten en aantallen die daar in september en oktober 1994 werden gevangen en waargenomen. Opvallende vangsten: Houtsnip, IJsvogel, Vuurgoudhaan 2.

Wat dichter bij ieders huis loopt ook al jaren een geheel ander en gemakkelijker onderzoek, het *Tuinvogelonderzoek*. Bij de start in 1992 deden direct 32 mensen hieraan mee die 61 verschillende soorten telden. Met dit laagdrempelige onderzoek kan iedereen met een tuin meedoen. Via deze tellingen is het ook mogelijk dat de deelnemers enthousiast raken om aan andere onderzoeken mee te gaan doen. Jaarlijks verschijnt er een rapport over de resultaten waardoor er tot nu toe al veertien publicaties zijn verschenen. Het aantal deelnemers en vogelsoorten blijft redelijk constant. Er blijkt wel een verschuiving op te treden van minder deelnemers met een kleine tuin naar meer deelnemers met een grote tuin. Als reden wordt genoemd dat in kleine tuinen te weinig soorten voorkomen om gemotiveerd te blijven de tellingen lang vol te houden. Het gevolg is, dat de deelnemende tuinen steeds vogelrijker worden. Het aantal soorten, dat per week wordt gezien, is daardoor in de loop der jaren in de gemiddelde tuin met ruim vijftig procent toegenomen. Dit maakt een goede beoordeling van de gevonden resultaten niet eenvoudiger. In tegenstelling met alom gehoorde geluiden, is het percentage tuinen met Huismussen in de periode van vijftien jaar niet gedaald. In het voorjaar neemt het percentage tuinen met Huismussen flink toe, terwijl tegelijker tijd het totale aantal mussen sterk afneemt. Later in het jaar normaliseert zich dit alles weer. Opvallend is de toenemende aanwezigheid van Zwartkoppen in onze wintertuinen. De aanwezigheid van Spreeuwen blijkt af te hangen van de buitentemperatuur. Hoe kouder de winter, hoe meer Spreeuwen in de tuin.

4. Handleidingen (18 publicaties)

Met dit kopje worden alle publicaties samengevat die als doel hebben andere vogelaars en belanghebbenden bepaalde zaken te leren. Hieronder vallen ook onderwerpen als het geven van een inventarisatiecursus of een instructie aan agrariërs in de regio. Enkele voorbeelden hiervan zijn de *Inventarisatiehandleiding, Wenken voor de bescherming van vogels op weidegronden en hooilanden, Bescherm de gierzwaluw, een handleiding voor nieuwe leden, Dia-archief cursus vogelherkenning en Kijkers voor Kijkers van Kijkers.* Deze laatste publicatie uit 1977 geeft zeer veel informatie over prisma verrekijkers die in die tijd veel werden aangeschaft. De verrekijker werd het standaard gereedschap genoemd, voor zowel de beginnende als de gevorderde vogelaar. Het maakte de keuze voor het kopen van een kijker een stukje eenvoudiger. Een goede manier die bij de deelnemers aan de vogelcursussen ongetwijfeld in goede aarde is gevallen. Tegenwoordig worden veel meer soorten kijkers aangeboden en ook telescopen zijn gemeengoed geworden. Wellicht is het zinvol hierover eens een nieuwe publicatie te schrijven.

5. Soortenonderzoek (12 publicaties)
Over enkele soorten zijn aparte rapporten geschreven. De eerste was *Kokmeeuwperikelen in het Hilversums Wasmeer (1972).* Aanleiding was de discussie die speelde over de grootte van de kolonie Kokmeeuwen. Wat zouden de gevolgen kunnen zijn bij niets doen, de kolonie halveren of de kolonie geheel weghalen? Het Goois Natuurreservaat besloot vanaf 1974 regelmatig de eieren te rapen en zo de kolonie in toom te houden. Het aantal paren daalde snel en in 1984 werden geen broedparen meer vastgesteld.
In 1973 verscheen een publicatie over de soort die onze Vogelwerkgroep een warm hart toedraagt, *De Korhoenders van het Gooi (1973).* Doel was de beschikbare gegevens eens op een rij te zetten en daarmee verder onderzoek te stimuleren Dit zou moeten leiden tot de juiste visie op de maatregelen die nodig zouden zijn om het Korhoen voor het Gooi te behouden. Maar helaas, in 1984 was het over en uit met de Korhoenders in het Gooi.
Een ander rapport (1984) in deze categorie ging over het voedsel van overwinterende Ransuilen. Niet minder dan veertig personen zijn hierbij druk geweest met het uitpluizen van honderden braakballen afkomstig van een roestplaats op de Hoorneboegsche Heide en de Gooimeerkust. Over de Knobbelzwanen in de regio verschenen maar liefst zeven rapporten met jaarlijkse tellingen (periode 1978-1999). Hiermee hoopte men aanvankelijk meer inzicht te krijgen in het aantal zwanen, de aantallen broedparen en de jongenproductie. Later was het doel ook de ontwikkelingen van de stand te volgen en zo het effect van de bestrijding en bejaging van de soort vast te stellen. In 1991 werd hiervoor zelfs een Knobbelzwanenplatform opgericht.
Betrekkelijk nieuw en opvallend is de publicatie *Boerenzwaluwen onder de brug (2004).* Wat als een experiment begon wordt steeds interessanter. Boerenzwaluwen en Witte Kwikstaarten die in nestkastjes onder bruggen in de Eempolder gaan broeden. (In 2007 al tientallen paren).

6. Weekenden en buitenland (11 publicaties)
Behalve dat er regelmatig (halve) dagexcursies worden gehouden in de regio en daarbuiten bleek er ook grote behoefte te zijn aan weekendexcursies. Verreweg de meeste keren werd in het voor- en najaar een Waddeneiland aangedaan, zo nu en dan een ander interessant gebied als Zuid-Limburg, Zeeland, Achterhoek of Drenthe. Direct vanaf het eerste weekend in 1971, Terschelling met 18 deelnemers, tot 1986 verschenen hierover 8 publicaties. Daarna alleen nog in 2000 over het weekend in Zuid-Limburg.
De belangstelling voor de weekenden is altijd erg groot geweest. In 1983 waren er in het voorjaar zelfs 63 deelnemers op Terschelling. Het is wel jammer dat de motivatie om van zo'n weekend een echte publicatie te maken - compleet met korte overzichten per vogelsoort - verdwenen is.
Enige tijd na een vogelreis in 1999 naar Istanbul met leden van de vogelwerkgroep is de vereniging ook een Commissie buitenland rijker. Deze heeft zich ten doel gesteld jaarlijks minimaal een buitenlandse reis van circa een week te organiseren.

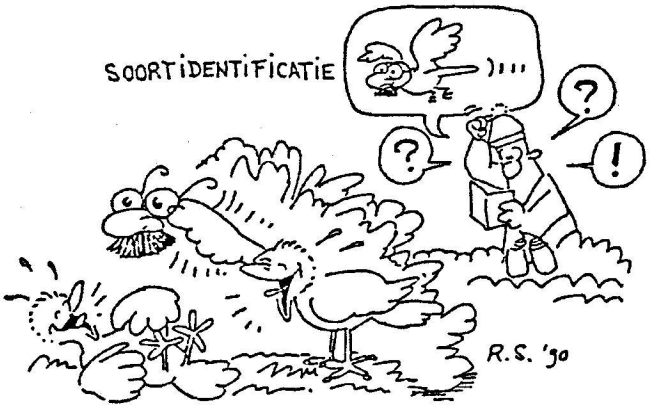

Leden kunnen zo op een betrekkelijk goedkope manier kennis maken met onbekende vogelsoorten onder andere omstandigheden. In de publicatielijst van de vogelwerkgroep komen we twee reisverslagen tegen: Vogelreis naar Polen (2002) en Lesbos (2004). Het is onduidelijk waarom de andere buitenlandverslagen niet in de officiële publicatielijst van de Vogelwerkgroep zijn opgenomen.

Soortidentificatie. Tekening: Ronald Sinoo.

7. Speciale uitgaven (8 publicaties)
In de loop der tijd verschenen ook speciale uitgaven in de publicatiereeks. Zo'n uitgave had iets extra's of veel extra's en verscheen ter gelegenheid van een bijzonder moment. Het was vaak aanleiding die uitgave aan te bieden aan allerlei prominenten uit de natuurbeschermingswereld, gedeputeerden, gewestvoorzitter, burgemeesters en wethouders. Goede momenten om dergelijke publicaties ten doop te houden waren bijvoorkeur het 10-, 15-, 20- en 25-jarig bestaan van de Vogelwerkgroep. Daarna is het niet meer gelukt in een lustrumjaar een bijzondere uitgave te laten verschijnen. Nu bij het 40-jarig bestaan zal dat wel weer gaan gebeuren met een boekje over de Eempoldertellingen. Tevens verschijnt er een Lustrum Korhaan waarin u dit verhaal aantreft.
Omdat de speciale uitgaven meer aandacht verdienen noem ik ze hieronder allemaal.

- *Vogels in het Gooi (1978; 137 pag.).* Uitgegeven ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de vereniging. Hierin beschrijven veertien auteurs de stand van zaken rond negentien vogelsoorten in het Gooi en omstreken.
- *De Korhaan 1967-1982: Speciale uitgave ter gelegenheid van het 15 jarig bestaan (1982; 140 pag.).* Dit is een bloemlezing uit De Korhaan van eerder gepubliceerde artikelen. Het geeft een brede kijk op de acties, onderzoeken, tellingen, excursies, waarnemingen, enz. die georganiseerd zijn.
- *Vogels tussen Vecht en Eem (1987; 399 pag.).* Verschenen bij het twintigjarig bestaan. Dit is de avifauna, hét standaardwerk over het voorkomen van de vogels in het werkgebied van de Vogelwerkgroep. Per vogelsoort wordt vermeld wat daarvan bekend is over broeden, trekgedrag en aantallen. (Gek genoeg heeft deze uitgave geen nummer gekregen, zou nr. 56 moeten zijn, maar kan uiteraard niet ontbreken in deze opsomming).
- *25 jaar Vogels in het Gooi en Omstreken (1992; 89 pag.).* Eigenlijk is dit een jubileumuitgave van De Korhaan, maar toepasselijk in een zilver gekleurd jasje. Hierin lezen we beschrijvingen van het landschap, van een aantal vogelsoorten en interviews met vier personen die ieder met een deel van het Gooi en omstreken goed bekend waren. Ook de eerste zes voorzitters van de Vogelwerkgroep komen er in aan het woord.
- *Vogels zien en beschermen (1992;52 pag.).* Deze uitgave werd gelijktijdig met de vorige gepresenteerd. Hierin worden duidelijke voorstellen gedaan om op een achttal plaatsen in de regio vogelkijkhutten neer te zetten. Een ander deel van de brochure beschrijft voor zeven bedreigde vogelsoorten hoe deze concreet geholpen kunnen worden.
-

Naast deze jubileum- en lustrumuitgaven zijn nog de volgende uitgaven in deze categorie te noemen.

- *Vogelwaarnemingen in Zuidelijk Flevoland (1969;11 pag.).* Dit artikel is gepubliceerd in het blad Limosa, Orgaan van de Nederlandse Ornithologische Unie. Als overdruk kreeg het een publicatienummer van de Vogelwerkgroep. Wat waren we trots in die tijd! Als net beginnende Vogelwerkgroep hadden we het klaar gespeeld om langs de dijken van Zuidelijk Flevoland toestemming te krijgen alle vogels te tellen tussen Muiderberg en Lelystad-Haven. Dankzij een speciale vergunning mochten wij op de dijken komen. De polder was nog niet droog gevallen (officieel in april 1968). Het verslag was een weergave van de bijna wekelijkse tellingen tussen 29 oktober 1966 en 18 september 1967. In tabelvorm werden de eerste vogeltellingen in deze polder door de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken gepubliceerd! Dat was een taak die bij de oprichting van de Vogelwerkgroep zo was bepaald: "Het nauwkeurig en regelmatig registreren van de ontwikkeling van de vogelbevolking in Zuidelijk Flevoland". Er werd een heuse Commissie Zuidelijk Flevoland voor opgericht die het artikel Mededeling 1 noemde. Daarna is er nog jaren doorgeteld over vrijwel de gehele dijk van Zuidelijk Flevoland. De rapportages hiervan werden echter alleen in De Korhaan vermeld.
- *Natuurhistorische notities uit de Gooi- en Eemlander 1871-1920 (1985;54 pag.).* In het kader van het maken van de avifauna werd de Gooi- en Eemlander op het kantoor van deze regionale krant doorgespit. Alle oude jaargangen mochten worden

ingezien en alle krantenstukjes over vogels, zoogdieren en jacht werden letterlijk overgenomen en in deze publicatie gebundeld. Het is met recht een historisch overzicht met bijzondere waarnemingen erin.

- *Vogels kijken in Gooi en Vechtstreek (1996; 108 pag.).* Deze honderdste uitgave, gepresenteerd in zakformaat is een handige wegwijzer voor de beginnende vogelaar. Hierin is bijvoorbeeld te lezen waar en in welke maanden bepaalde vogels zijn waar te nemen, of de soort algemeen of zeldzaam is, wat goede plaatsen zijn om naar vogels te kijken, enz.

8. Weidevogelbescherming (7 publicaties)

Al sinds het begin van de jaren negentig doen leden van de Vogelwerkgroep mee aan de vrijwillige weidevogelbescherming in de Westelijke Eempolder. Bij die bescherming is de samenwerking tussen boeren en beschermers van groot belang. De boeren stellen die hulp erg op prijs. Vrijwilligers moeten, zo blijkt, soms heel flexibel zijn als een boer besluit de volgende dag te gaan maaien. Zij zorgden eerder al voor het markeren van de nesten met stokken of nestbeschermers en plaatsten bordjes op de landhekken met de tekst 'Weidevogelbeschermingsgebied'. Als activiteit van de Vogelwerkgroep wordt in het negende beschermingsseizoen in 2001 een eerste publicatie van het werk gemaakt. Daarna volgt ieder jaar al snel na het weidevogelseizoen een jaarverslag. Opvallende zaken daarin zijn dat sinds 2002 het aantal vrijwilligers flink groeide en rond de veertig schommelt. Gelijktijdig nam het aantal deelnemende boeren toe van circa vijfentwintig naar ruim veertig en ook neemt het oppervlak toe dat beschermd wordt. Van 372 hectare in 2002 naar 795 hectare in 2006. Per vrijwilliger is het aantal te onderzoeken hectare dus behoorlijk toegenomen.

Weidevogelbescherming in 2006.

Sinds 2005 wordt er in een deel van de Eempolder meegedaan aan de actie 'Nederland Gruttoland'. Boeren doen mee met uitgesteld maaibeheer, mozaïek maaibeheer en creëren van vluchtstroken bij het maaien. De resultaten voor de Grutto stijgen hier opvallend boven het landelijke beeld uit. In 2006 werden op een topdag 176 paar alarmerende Grutto's in het reservaat geteld en nog eens 72 paar in de Maatpolder. In de jaarverslagen staan steevast ook enkele leuke veldervaringen zoals de vondst van een nest van de Tapuit of de waarnemingen van zeldzame soorten als Steenuil en Velduil.
Misschien dat het in de toekomst nog eens lukt een overzicht te maken waarin alle jaren met elkaar vergeleken worden. Uit de resultaten die geboekt worden en het aantal mensen dat mee doet is het duidelijk: het lukt de twee coördinatoren van de groep uitstekend, ze hebben hun zaakjes goed op orde!

9. Gebiedsrapporten (4 publicaties)

De meeste uitgaven van de Vogelwerkgroep gaan uiteraard over vogels. In sommige rapporten, veelal de broedvogelinventarisaties, worden ook wel eens de waargenomen zoogdieren vermeld. Viermaal is het gebeurd dat de Vogelwerkgroep het initiatief nam om een zo breed mogelijke visie op een gebied te geven. Waarnemingen en andere informatie van diverse disciplines werden in één rapport verenigd. Aan zo'n rapport werd dan steun verleend door kenners van planten, paddenstoelen, zoogdieren, insecten en dergelijke. Ook de planologische en historische achtergronden kwamen aan de orde evenals de recreatie.
Op deze manier verscheen het rapport *De Zanddijk (1968).* Dit is een warm pleidooi om aandacht te vragen voor een uniek en onvervangbaar terrein. De biologische kwaliteiten zouden goed onderzocht moeten worden. De wens werd uitgesproken er een reservaat van te

maken. Met de dreiging van de aanleg van de A1 om de Noord en de aanleg van het Naarderbos (recreatie) moest dit gebied veilig gesteld worden.
In 1972 volgde *Een natuurhistorische schets van het Landgoed Einde Gooi*. Hier was de aanleiding de vrees van een nieuwe weg door het gebied maar ook de dreigende uitbreiding van de recreatie middels tentenkampjes. Daarnaast werd geconstateerd dat de beheerder teveel onderbegroeiing in de bossen liet weghalen. De opstellers van het rapport pleitten er voor dat Einde Gooi een betere beschermde status zou krijgen. Uiteindelijk kocht Natuurmonumenten het gebied en waren de grootste gevaren voorbij.

Nog in het zelfde jaar 1972 was er weer een nieuw rapport: het *Natuurhistorisch rapport over een deel van het Spanderswoud*. De KRO had in die tijd plannen haar studio's te verplaatsen naar een bosgedeelte van het Spanderswoud. Hoewel geconcludeerd moest worden dat het betreffende gebiedje niet bijzonder rijk was aan soorten ging de bouw niet door, wellicht mede dankzij dit rapport.
De laatste publicatie in deze groep komt uit 1973 *Het Laegieskamp, een vergeten natuurgebied*. Dit rapport was vooral bedoeld om de aandacht te vestigen op het steeds verder in verval raken van het gebied. Men vreesde ook het ergste door de toename van de recreatiedruk als de Hilversumse Meent geheel volgebouwd zou zijn. Vooral de gemeente Bussum als eigenaar van het Laegieskamp wordt in dit rapport verweten zeer nalatig te zijn geweest ten aanzien van het beheer.

Een van de ingeplakte foto's uit het rapport over Einde Gooi. Archief VWG.

Conclusies
Alles overziend zijn er enkele conclusies te trekken.
Door het onderzoeken van de vogelwereld zijn we aardig thuis in de regio. Aan de hand van de feiten weten we in grote lijnen hoe de stand van de meeste vogels is. We zijn in staat een lijst te maken van de soorten die sinds de oprichting van de Vogelwerkgroep achteruit zijn gegaan, gelijk zijn gebleven of zelfs zijn toegenomen. Helaas hebben we moeten vaststellen dat er ook soorten zijn verdwenen (bijv. Korhoen, Wulp, Kuifleeuwerik).
In enkele gevallen is het gelukt dankzij de aandacht die bepaalde vogels of gebieden hebben gekregen de bescherming daarvan te verbeteren (bijv. Zanddijk, Einde Gooi). In dat kader lukte het voor sommige soorten ook hun voortplantingsmogelijkheden te doen toenemen (bijv. Kerkuil, IJsvogel).
In de loop der tijd is heel veel materiaal verwerkt in belangrijke publicaties als *Vogels in het Gooi*, de avifauna *Vogels tussen Vecht en Eem* en bijvoorbeeld de diverse rapporten over de Eempoldertellingen. Als naslagwerk zijn deze publicaties van grote betekenis. Daarnaast zijn er duizenden gegevens via de rapporten doorgestuurd voor landelijke onderzoeken die de laatste jaren door SOVON worden gecoördineerd. Ze bepalen daardoor mede de landelijke trends die zichtbaar zijn.
De tellers en auteurs van de publicaties hebben heel vaak gewag gemaakt van hun zorgen om de achteruitgang en verdwijnen van vele vogelsoorten. Maar gelukkig kan ook vastgesteld worden dat al die waarnemers die alles steeds noteerden doorgaans met veel plezier zullen terugdenken aan al die mooie momenten in de natuur.

Aanbevelingen
Na het lezen van het bovenstaande is het duidelijk dat er in de loop der tijd vele rapporten zijn gemaakt over heel veel onderwerpen. Bij het doornemen van al die rapporten vallen telkens weer een aantal dezelfde zaken op. Zonder volledig te kunnen zijn volgen hieronder de belangrijkste.
1. In de eerste plaats valt natuurlijk de gedrevenheid op en soms ook de passie die de schrijvers in hun publicatie tot uiting brengen. Dat is mooi en een belangrijke drijfveer om met dit goede werk door te gaan. Het werk van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken is belangrijk genoeg om op zijn minst weer veertig jaar vol te houden en wellicht daarna ook nog. De rapporten geven een weerslag van wat ons, de leden, bezig houdt.
2. Wat duidelijk is gemaakt, is dat verreweg de meeste publicaties (mede) geschreven zijn door één persoon, Dick Jonkers. Dat is een zeer grote verdienste van Dick maar ook iets waar aandacht aan besteed moet worden. Het ware beter als meer mensen bereid zijn af en toe een publicatie te maken.
3. Ondanks de vele publicaties zijn er geen rapporten over het vele werk dat door de Roofvogelwerkgroep wordt gedaan. Ook van het Vogelringstation ontbreken deze. In overleg zou nagegaan moeten worden hoe dit opgelost kan worden.
4. Een rapport bestaat uit verschillende hoofdstukjes. Het is vanzelfsprekend dat daarin ook de aanleiding en de doelstelling van het onderzoek wordt opgenomen. In sommige rapporten echter ontbreken die geheel of zijn zeer vaag, zoals bijvoorbeeld: "inzicht te krijgen in de ontwikkelingen". Als lezer vraag je je dan direct af welke ontwikkelingen hiermee bedoeld worden. Het is daarna moeilijk de inhoud van het rapport op waarde te schatten en na te gaan of het doel bereikt is.
5. Bij een groot deel van de publicaties is aan het einde ervan een prachtig overzicht met aanbevelingen toegevoegd (soms zijn deze verstopt in een hoofdstukje 'Conclusies'). Dat is een prima initiatief. Immers, als onderzoeker ken je het gebied goed en met bijvoorbeeld de broedvogelinventarisatiegegevens in de hand is het soms eenvoudig, duidelijke aanwijzingen te geven voor inrichting en of beheer van het gebied. Ik ben van mening dat veel terreineigenaren hier eigenlijk ook wel blij mee zijn. De visie van een buitenstaander op hun terrein kan heel verhelderend werken. Echter...wat blijkt nu in de praktijk nadat de publicatie is opgestuurd naar de terreineigenaar? In vrijwel alle gevallen gebeurt er daarna helemaal niets meer met het rapport. Niet bij de terreineigenaar maar al helemaal niet bij de Vogelwerkgroep! Sommige gebieden zijn met tussenpozen meerdere keren geïnventariseerd en telkens werden er weer aanbevelingen gedaan, niet zelden dezelfde als eerder. Dat er daarna helemaal niets met de aanbevelingen is gedaan is niet alleen verwonderlijk maar ook een grote gemiste kans. Hierin moet verandering komen om het rendement van alle telinspanningen te vergroten en daarmee recht te doen aan de tellers. Om dit handen en voeten te geven de volgende aanbeveling:
Bij uitgifte van een rapport met aanbevelingen wordt zo kort mogelijk daarna het rapport met de terreineigenaar besproken, inclusief de aanbevelingen. Daarbij worden afspraken gemaakt die het mogelijk maken een vinger aan de pols te houden. Op bepaalde vaste momenten, afhankelijk van de aanbevelingen, moet in overleg met de terreineigenaar geëvalueerd worden wat er met de aanbevelingen is gedaan. De opsteller van het rapport is voor deze gang van zaken, samen met bijvoorbeeld het CT (coördinatieteam) van de Subgroep Avifauna, verantwoordelijk.
6. De meeste onderzoeken en tellingen worden spontaan of op korte termijn bedacht. Daardoor is het niet altijd even helder waartoe dat leidt en hoe zinvol dat is. Het zou aan te bevelen zijn dat het bestuur van de Vogelwerkgroep het initiatief neemt een beleidsplan op te stellen met doelstellingen die de komende vijf jaar haalbaar geacht worden. Ook een visie op de wat langere termijn kan daarin meegenomen worden. Daarnaast kan in het plan aangegeven worden hoe wij als werkgroep met onze telgegevens omgaan. Wat wij er mee doen, aan wie worden gegevens ter beschikking gesteld en onder welke condities. Met zo'n plan kan er doelgerichter en met meer efficiëntie gewerkt worden aan een goed en zo actueel mogelijk overzicht van de vogels in het werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken.
* Voor zover niet anders vermeld zijn alle afbeeldingen in deze bijdrage door de auteur vervaardigd.